

KULTURA BEZPIECZEŃSTWA
NAUKA – PRAKTYKA – REFLEKSJE
Nr 22, 2016 (81–94)
ISSN 2299-4033

AGRESJA-WOJNA ANTROPOLOGICZNA
A NAUKI O KULTURZE – WIELKIE
TEMATY KULTUROZNAWSTWA NA
MARGINESIE KRYTYCZNEJ
ANALIZY DYSKURSU

ANTHROPOLOGICAL AGGRESSION-
WAR AND CULTURAL SCIENCES: MAJOR
SUBJECTS OF CULTURAL STUDIES
ON THE SIDE OF CRITICAL ANALYSIS
OF DISCOURSE

ROBERT BOROCH
Uniwersytet Warszawski

ABSTRACT

The article discusses the issue of using applied anthropology for military purposes as a tool of gaining information and ideological advantage of one of the military or propaganda conflicting sides. Gaining advantage within information and ideological area enables one to influence and control social attitudes towards the authorities and put pressure on them through the public opinion which could intensify stratification within the scope of social life and, consequently, lead to social destabilisation of a state.

KEY WORDS

social anthropology, applied anthropology, anthropology as a weapon, military social projects

ABSTRAKT

W artykule została poruszona problematyka wykorzystania antropologii stosowanej w celach militarnych jako narzędzia służącego do uzyskania przewagi informacyjno-ideologicznej jednej ze stron konfliktu militarnego lub propagandowego. Uzyskanie przewagi na polu informacyjno-ideologicznym umożliwia wpływanie i kontrolowanie nastawienia społecznego względem władzy oraz poddawania jej presji poprzez opinię publiczną, co może wpływać na pogłębianie rozwarstwień w zakresie życia społecznego, co w konsekwencji przekłada się na destabilizację społeczną państwa.

SŁOWA KLUCZOWE

antropologia społeczna, antropologia stosowana, antropologia jako broń, wojskowe projekty społeczne

UWAGI TECHNICZNE

Ze względu na nowość poruszanej problematyki artykuł został podzielony na trzy części. Część pierwsza ma charakter wprowadzający, w której znajdują się prolegomena terminologiczne oraz prolegomena tematyczne. W prolegomenach terminologicznych znajduje się wyjaśnienie używanych w wojskowej antropologii stosowanej terminologii; terminologia ta została zestawiona w postaci niewielkiego leksykonu. W prolegomenach tematycznych znajduje się krótkie uzasadnienie połączenia wojskowej antropologii stosowanej z naukami o kulturze. Część druga odnosi się do analizy dyskursu na przykładzie Wielkich Tematów Kulturoznawstwa (dalej WTK) z punktu widzenia wojskowej antropologii stosowanej. W części trzeciej artykułu podaję przykłady obrazujące: wywiad antropologiczny, agresję antropologiczną, wojnę antropologiczną, czy militarne projekty antropologiczne.

CZĘŚĆ I

PROLEGOMENA TERMINOLOGICZNE

W ramach antropologii¹ wyróżnia się m.in. antropologię stosowaną². Antropologia stosowana dzieli się ze względu na swoje użycie i przeznaczenie na antropologię stosowaną cywilną oraz antropologię stosowaną wojskową. Antropologia stosowana o przeznaczeniu cywilnym jest nastawiona na pozytywne rozwiązania problemów społecznych; wspomaga wypracowanie kompromisu np. poprzez niwelowanie konfliktów wynikających z rozwarstwień społecznych. Antropologia stosowana o przeznaczeniu wojskowym nastawiona jest na uzyskanie przewagi w aspekcie militarnym w zakresie walki informacyjno-ideologicznej (resp. propagandowej) oraz utrzymania „ideologicznego stanu posiadania” poprzez pozyskiwanie „ideologicznych sprzymierzeńców”. Antropologia stosowana o przeznaczeniu wojskowym wykorzystuje techniki antropologii cywilnej uwypuklając aspekt pozytywny samej zmiany, pomijając jej konsekwencje.

W niniejszym artykule zwrócę uwagę na wpływ antropologii stosowanej o przeznaczeniu wojskowym na ideologiczne zaangażowanie nauk społecznych, głównie kulturoznawstwa, w kontekście **agresji-wojny antropologicznej** (ang. Anthropological Aggression-War, dalej AAW). Problematyka AAW w naukach o kulturze jest niemal nieznaną, dlatego w celu łatwiejszej orientacji w następnym paragrafie zostanie zaprezentowany mini leksykon, zawierający podstawową terminologię.

LEKSYKON TERMINÓW WOJSKOWEJ ANTROPOLOGII STOSOWANEJ³

Hasła opracowane w poniższym leksykonie ograniczają się do terminów użytych w niniejszym artykule. Układ haseł jest „konceptualny”, ułatwiający zrozumienie złożoności problematyki. Treść haseł ma charakter możliwie najbardziej ogólny i roboczy. W nawiasach zwykłych zostały podane angielskie odpowiedniki oraz ich akronimy.

¹ Antropologia społeczna lub antropologia kulturowa, w literaturze przedmiotu jest skrótowo nazywana antropologią.

² Zob. E. Nowicka, *Świat człowieka – świat kultury*, wydanie nowe, Warszawa 2006.

³ R. Borocho, *Wywiad antropologiczny – przyczynek do antropologii stosowanej*, „Bezpieczeństwo. Obronność. Socjologia”, Wojskowe Biuro Badań Społecznych, 2016 nr 1, t. 5, s. 5–18. Zob. W.M. Kowalski, *Antropologodzy na wojnie. O „brudnej” użyteczności nauk społecznych*, Warszawa 2015.

- **Informacje antropologiczne/dane antropologiczne** – (ang. Anthropological Data, AD) dane pozyskane w wyniku działań w ramach wywiadu antropologicznego. Przykładem danych antropologicznych są np. informacje odnośnie do infrastruktury transportowej, stosunku ludności miejscowej do władzy, lub elit intelektualnych, plany wykorzystania lokalnych zasobów naturalnych, itd.
- **Wywiad antropologiczny** – (ang. Anthropological Intelligence, AI) techniki służące do pozyskania informacji antropologicznych (zob. informacja antropologiczna). Techniki pozyskiwania informacji są uzależnione od stopnia AAW. Na poziomie pierwszym AAW stosowane są następujące techniki (przykładowo): (1) praca terenowa w ramach wypraw antropologicznych; (2) wywiad środowiskowy w postaci bezpośrednich rozmów, lub ankiet; (3) dotarcie do lokalnych liderów jako czynników opiniotwórczych, itd.
- **Wojna antropologiczna** – (ang. Anthropological War, AW) – agresywne działania mające na celu pozbawienie przeciwnika zaplecza informacyjno-ideologicznego. W zależności od poziomu, AAW przybiera różne formy, poziom pierwszy to dezinformacja. Wyróżnia się dwa typy wojny antropologicznej: (1) **wojnę antropologiczną wewnętrzną**, która jest prowadzona przez władze państwa wobec rodzimej ludności; oraz (2) **wojnę antropologiczną zewnętrzną** prowadzoną wobec nierodzimych grup etnicznych. Agresor w przypadku AW jak i AA (zob. AA) wywiera: (1) presję bezpośrednią np. w postaci otwartego konfliktu – wojna asymetryczna hybrydowa; albo (2) presję pośrednią np. z wykorzystaniem instrumentów medialnych, czy społecznych w postaci liderów-aktywistów. Agresję antropologiczną stanowi element przygotowawczy do wojny antropologicznej i vv.; na określenie tego aliansu używany się terminu agresja-wojna antropologiczna (zob. AAW).
- **Agresja antropologiczna** – (ang. Anthropological Agression, AA) – agresywne działania mające na celu stopniowe ideologiczne opanowywanie przestrzeni informacyjnej przeciwnika. W zależności od poziomu AAW przybiera różne formy działań. To, co odróżnia AW od AA to: (1) planowanie w dłuższej perspektywie czasowej, nawet kilkudziesięcioletniej; oraz (2) presja pośrednia. Poziom pierwszy AA to zaakcentowanie interesów agresora w kluczowych obszarach funkcjonowania państwa przeciwnika takich jak przestrzeń informacyjna, ekonomiczna, polityczna, edukacyjna, czy akademicka.

- **Agresja-wojna antropologiczna** (ang. Anthropological Aggression or War, AAW) – połączenie niektórych elementów działań typowych dla AW i AA. Przykładem AAW jest wojna asymetryczna hybrydowa. Działania AAW mają charakter wewnętrzny lub zewnętrzny (zob. AW). W przypadku działań zewnętrznych wyróżnia się ok. 10 etapów AAW:
  1. etap pierwszy – zaakcentowanie interesów agresora w obszarach kluczowych życia państwowego strony zaatakowanej;
  2. etap drugi – osiągnięcie przewagi informacyjnej i ideologicznej;
  3. etap trzeci – dominacja ekonomiczna, polityczna, informacyjna, itd.;
  4. etap czwarty – wzmocnienie związków ideologicznych, politycznych, ekonomicznych, kulturalnych, itd., z agresorem poprzez działania zindoktrynowanych obywateli państwa zaatakowanego;
  5. etap piąty – reprezentacja polityczna formalna i nieformalna;
  6. etap szósty – prawa mniejszości etnicznych, lub narodowych;
  7. etap siódmy – ochrona mniejszości etnicznych lub narodowych przez agresora;
  8. etap ósmy – nieposłuszeństwo obywatelskie, niepokoje społeczne, działania paramilitarne;
  9. etap dziewiąty – wkroczenie sił porządkowych agresora w celu ochrony demokracji, praw człowieka, mniejszości etnicznych lub narodowych;
  10. etap dziesiąty – proces adaptacji społeczeństwa zaatakowanego państwa do nowej rzeczywistości; zwalczania opozycji np. poprzez agresywną politykę etniczno-narodową (np. ekonomiczne przesiedlenia); lub za pomocą tajnych służb.
- **Obrona antropologiczna** (ang. Anthropological Resistance, AR) – zorganizowany lub spontaniczny opór obywateli państwa zaatakowanego.

PROLEGOMENA TEMATYCZNE

Określenie znajdujące się w tytule „wielkie tematy kulturoznawstwa” nie jest zapowiedzią podjęcia dyskusji na tematy pryncypialne dla nauk nad kulturą. Określenie to jest eufemizmem na nazwanie licznych debat nad kulturą i zjawiskami społecznymi, które mogą być nieustannie pogłębiane (resp. problematyzowane) w ramach określonych paradygmatów badań kulturoznawczych⁴. Nieustanne pogłębianie problematyki takich debat

⁴ Wyróżniam dwa główne paradygmaty: (1) filozoficzno-filologiczny; oraz (2) antropologiczno-etnograficzny. Zasadnicze różnice między tymi paradygmatami omówię w osobnym artykule.

może być sterowane przez specjalistów w zakresie wojskowej antropologii stosowanej przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii rozpowszechniania informacji; tu technologie informacyjne służą do rozpowszechniania i utrwalenia stypizowanych informacji o pozytywnym lub negatywnym wydźwięku społecznym. Celem wydźwięku pozytywnego jest zwrócenie uwagi opinii publicznej na korzyści implementacji konkretnych zmian; celem wydźwięku negatywnego jest zwrócenie uwagi opinii publicznej na brak korzyści wynikających z implementacji konkretnych zmian. W przypadku AAW wydźwięk negatywny odnosi się do wykreowania i pogłębienia rozwarstwień w zakresie norm życia społecznego. Jest to bezkompromisowe narzędzie walki ideologicznej, które na etapie drugim i trzecim AAW umożliwia skuteczne stawianie zastanych norm w opozycji do tego, co agresor ma zamiar implementować jako normę. Tu AAW odwołuje się do systemu wartości zaatakowanej struktury społecznej, pokazując sprzeczność, lub zafałszowanie owych wartości w zastanym dyskursie np. politycznym. Negatywny wydźwięk społeczny określonej informacji jest wzmocniony poprzez naturalne w społeczeństwach demokratycznych odwołania do takich kategorii jako *tożsamość etniczna*, *tożsamość narodowa*, *lojalność etniczna*, *lojalność narodowa*, czy *sprawiedliwość społeczna*. Wymienione kategorie nazywa się antropologicznymi uniwersaliami, które są utrwalane w strukturach społecznych z wykorzystaniem współczesnych metod (oddziaływania społecznego) np. wypracowanych na gruncie *neuroscience*, co pozwala na połączenie ich (tj. antropologicznych uniwersaliów) z konkretnym zachowaniem społecznym (kolektywnym czy indywidualnym). Antropologiczne uniwersalia są reprezentowane poprzez materialny artefakt, który odwołuje się do systemu symboliczno-znakowego określonej struktury społecznej. Materialny wymiar antropologicznych uniwersaliów nadaje im w społecznym odbiorze wymiar konkretny, mimo że *de facto* odnoszą się one do bytów realnie nieistniejących.

W zakresie pogłębiania kulturoznawczych (np. „wielkie tematy kulturoznawstwa”) debat główne cele AAW to: (1) pogłębienie różnic ideologicznych; (2) dezintegracja komunikacyjna; (3) izolacja informacyjna elit; (4) skomplikowanie procesów decyzyjnych; (5) ograniczenie roli przywództwa i przywódcy (ang. leader).

CZĘŚĆ II

METODOLOGICZNY PODZIAŁ WIELKICH TEMATÓW KULTUROZNAWCZYCH (WTK)

Wielkie tematy kulturoznawcze (dalej WTK) z perspektywy AAW dzieli się ze względu na rodzaj dyskursu⁵: (1) analityczne – rozważające kwestie problematyczne (w/dla określonej ideologii); (2) wartościujące – pokazujące korzyści z przyjętego rozwiązania; (3) metodologiczne – dążące do formalnego i instytucjonalnego umocowania np. ustanowienie dziedziny akademickiej w ramach struktur uniwersyteckich; (4) aplikacyjne – odnoszące się do zastosowania praktycznego; (5) filozoficzne – polegające na nieustannym problematyzowaniu pytań w opozycji do „czegokolwiek”.

Wymienione rodzaje dyskursu, (1) – (5), mają charakter synkretyczny, co wzmacnia siłę ich oddziaływania zarówno na indywidualia jak i grupy społeczne. Określony rodzaj dyskursu spotyka się reakcją AR, która przybiera formy konkurencji społecznej.

Rozważmy mechanizm konkurencji społecznej, który wykorzystuje wojskowa antropologia stosowana na przykładzie ideologicznej rywalizacji grup.

Grupa stanowiąca „ideologiczną mniejszość” stawia się albo sama z siebie albo w wyniku działań AAW w opozycji do „ideologicznej większości”. „Ideologiczna mniejszość” może wykazywać skuteczniejsze zorganizowanie przywódcze, które cechuje się m.in. skróceniem długości procesu decyzyjnego. W tym wypadku można podejrzewać skoordynowane działania AAW, które imitują AR. Można tu rozważyć, czy skuteczniejsza organizacja przywódcza wynika samoistnie z wewnętrznej organizacji grupy? Gdyby tak było faktycznie to byłaby możliwa obserwacja etapów wzrostu poziomu organizacji: od spontanicznego do kierowanego. W przypadku AAW „etap spontaniczny” nie występuje, ponieważ organizacja przywódcza została przygotowana wcześniej przez specjalistów, co widoczne jest np. w precyzyjnym zaplanowaniu sposobu w osiągnięciu celów, przemyśla-

⁵ Przez dyskurs rozumiem tu stypizowany zbiór wypowiedzi w sferze publicznej w przekazach ustnych i grafii, czy medialnych, ale także i osobistych postaw (jako przykładu) i zaangażowania przywódców (resp. liderów). Dyskurs dzieli się na (1) to, co jest opowiadane (resp. treść) oraz (2) sposób opowiadania (treści). Stypizowanie dyskursu widoczne jest w „globalnych strukturach tematyczno–rematycznych”. Na problematykę krytycznej analizy dyskursu zwróciła mi uwagę Yelena Karetina.

ną strategią informacyjną i dezinformacyjną, co jest częścią strategii o nazwie „antropologiczne/kulturowe oszustwo”. Celem oszustwa jest np. imitowanie zagrożeń, które mogą być zażegnane jeżeli zostaną podjęte przez członków danej struktury społecznej takie rozwiązania, które udało się już wprowadzić do dyskursu politycznego – etap drugi AAW. Oto przykład. Postawy ideologiczne członków grupy są uzależnione od mocy społecznej presji, np. indywiduum podziela system aksjologiczny grupy, ale nie podejmuje żadnych działań w kierunku jego utrwalania, rozpowszechniania czy rozwoju, ponieważ nie dostrzega żadnych realnych, czy potencjalnych zagrożeń. Można to zmienić poprzez imitowanie zagrożenia, co może przełożyć się na podjęcie przez indywiduum określonych działań w celu zażegnania niebezpieczeństwa i ochrony podzielanego przez indywiduum systemu aksjologicznego. Tu AAW stawia sobie za cel główny polaryzację presji, co wpływa albo na unifikację albo rozpad grupy.

Cele oszustwa antropologicznego/kulturowego są następujące: (1) imitacja zagrożenia pozwala je kontrolować oraz ukierunkować a następnie wygasić; (2) zażegnanie zagrożenia korzystnie wpływa na wizerunek przywódcy jako skutecznego lidera; (3) imitacja zagrożenia pozwala na wzbudzanie niepokojów społecznych; itd. Przykładem niech będzie tu etnocentryzm.

Etnocentryzm był doktryną dominującą niemal przez cztery stulecia, począwszy od wieku XVII. Negatywne reperkusje etnocentryzmu są odczuwane do dziś, zaś nauki o kulturze nie uporały się metodologicznie z problemem podziału kultury na kulturę wysoką i kulturę niską. Zauważmy, że AAW wykorzystuje w tym wypadku wartościowanie kultury do zdobywania publicznej przestrzeni w debacie np. o tożsamości narodowej w ramach kultury A, która może ową tożsamość utracić na rzecz kultury nienarodowej – kultura B. Taka debata może przybrać formę konfliktu łagodnego – łagodny etnocentryzm – który skupia się na: (1) trosce o „kulturę rodzimą”; oraz (2) poszukiwaniu „kulturowej historii szlachetności”. W przypadku (1) chodzi o dbanie o jakość „kultury rodzimej”, zaś w przypadku (2) idzie o „historyczne” potwierdzenie wyższości „kultury rodzimej” nad innymi kulturami. Konflikt ten może przybrać także bardziej radykalne formy – twardy etnocentryzm – co w wyniku działań w ramach AAW może przekształcić się w radykalny nacjonalizm sankcjonujący każdą formę przemocy.

AGRESJA ANTROPOLOGICZNA I WIELKIE TEMATY KULTUROZNAWSTWA

Teoretycznie agresja antropologiczna (w formie uproszczonej) powinna rozpoczynać się od samoistnego ruchu ideologicznego kreowanego przez aktywistów. Współcześnie (2016) ów samoistny ruch jest zastąpiony działaniami specjalistów, którzy konstruują w przestrzeni publicznej dyskurs np. polityczny w taki sposób by usytuować ów dyskurs w opozycji do już istniejącego. Taki dyskurs powinien posiadać z jednej strony elastyczną strukturę, która pozwoli na wprowadzenie „ideologicznych aktualizacji”, z drugiej zaś powinien stwarzać pozory stabilności. Przykładem stabilnych ideologicznie dyskursów są właśnie debaty WTK odnośnie do takich zagadnień jak (przykładowo): (1) *narodowość*; (2) *etniczność*; (3) *tożsamość*; a także (4) *pogranicze*; (5) *komunikacja kultur*; (6) *współpraca*; (7) „*kulturowy altruizm*”; czy (8) „*kulturowe oszustwo*”. Konstrukcja WTK ma charakter triadyczny, który rozpada się na elementy związane dychotomiczną opozycją oraz element interferencyjny. Oto przykład dychotomicznej opozycji *narodowy* vs. *etniczny* oraz elementu interferencyjnego *tożsamość* – *indywidualność* – *niezależność* (ang. Identity – Individuality – Independence, dalej I). Relacje te przedstawiam za pomocą wizualizacji na rysunku 1.

Rys. 1. Triadyczna struktura dyskursu

Wizualizacja na rysunku 1 przedstawia triadyczną strukturę dyskursu WTK z wyróżnioną (1) dychotomiczną strukturą; oraz (2) elementem interferencyjnym. Zauważymy, że struktura (1) jest podziałem, którego logika opiera się na opozycji, np. *narodowy* vs. *nienarodowy*; ten podział, mimo że wadliwy, posiada dużą moc erystyczną. Struktura (2) pozwala na pogłębienie łańcucha pojęć i włączenia do struktury (1) przedmiotów hipostatycznych takich jak *honor*, *patriotyzm*, *poświęcenie*, *lojalność* [dla kogoś lub czegoś] *narodu* vs. *grupy etnicznej*.

CZĘŚĆ III

WYBRANE PRZYKŁADY

WYWIAD ANTROPOLOGICZNY⁶

1 lutego 1948 roku na Uniwersytecie Harvarda rozpoczął działalność Rosyjski Ośrodek Badawczy (ang. the Russian Research Centre, dalej TRRC). Ośrodek był finansowany przez fundację The Carnegie Corporation; łączny budżet TRRC w latach 1947–1953 wynosił 875 tysięcy dolarów. Kierownikiem ośrodka został Clyde Kluckhohn. Cele badawcze TRRC to gromadzenie informacji o bloku państw komunistycznych, głównie ZSRR, Polski, Czechosłowacji i NRD. Przedmiotem zainteresowania specjalistów TRRC było m.in. (1) struktura instytucji rządowych; (2) struktura partii komunistycznej; (3) stosunek ludności miejscowej do władz; (4) infrastruktura logistyczna; (5) plany wykorzystania surowców naturalnych; (6) ekonomia; (7) aktualna polityka rządowa; (8) relacje z Chinami, itd.

Główne publikacje TRRC (przykłady):

- *A Study of the Discipline of Psychology in the Soviet Union* (Raymond A. Bauer)
- *Bibliography of Soviet State and Law* (Harold J. Berman and Irene Hay)
- *Economic Developments in Romania after the War* (Nicholas Georgescu-Roegen)
- *The Economics of Soviet Railroad Policy* (Holland Hunter)
- *Structure and Development of Soviet Publications* (Irene Hay).

⁶ Zob. R. Boroch, *Kultura w systematyce Alfreda L. Kroebera i Clyde Kluckhohna*, Warszawa 2013.

AGRESJA ANTROPOLOGICZNA

EDUKACJA⁷

Początki organizacji Śląska Macierz Oświaty Ludowej (Slezské Matice osvěty lidové, dalej SMOL) sięgają roku 1898. Obszar działalności SMOL to m.in. Śląsk Cieszyński. Główne cele organizacji to: (1) związanie ideologiczne ludności miejscowej (m.in. polskiej) ze strukturami państwa czzechosłowackiego; (2) wykrywanie potencjalnych źródeł niepokojów społecznych; itd. Metody działania SMOL to: (1) gromadzenie informacji o poglądach politycznych ludności miejscowej, głównie pracowników kolei i urzędników państwowych; (2) zakładanie sieci czeskich szkół.

JĘZYK NARODOWY

W roku 1998 Zigmas Zinkevičius, litewski językoznawca, publikuje w języku angielskim książkę pt. *The History of the Lithuanian Language*. W pracy tej Zinkevičius pisze:

Od samego początku język polski na Litwie formował się niezależnie. Ukształtowała się specyficzna odmiana języka (Polacy nazwali ją *polszczyzną litewską*), która w dalszym ciągu jest używana w formie ustnej. I to właśnie z tego języka, a nie z języka używanego w Polsce, pochodzą zapożyczenia polskie w języku litewskim⁸.

Badacz ten udowodnia, że na Litwie funkcjonowała szczególna odmiana języka polskiego, jedynie w formie ustnej – polszczyzna wileńska – która jest innym językiem niż język używany na obszarach etnicznie polskich.

⁷ Na podstawie: G. Gąsior, *Oświata jako element walki politycznej: działalność stowarzyszenia Slezská Matice osvěty lidové na Zaolziu w okresie I Republiki Czechosłowackiej* [w:] *Język – Szkoła – Przestrzeń jako determinanty rozwoju kultury Śląska Cieszyńskiego/Jazyk – škola – prostor jako determinanty kulturního vývoje Těšínského Slezska*, M. Bogus (red.), Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskie, 2012, s. 180–203.

⁸ Z. Zinkevičius, *The History of the Lithuanian Language*, przeł. R. Plioplys, Wilno 1998, s. 245. Cytat przeł. R.B.

WOJNA ANTROPOLOGICZNA

HUMAN TERRAIN SYSTEM (HTS)⁹

W roku 2005 armia Stanów Zjednoczonych rozpoczęła realizację projektu o kryptonimie Human Terrain System (dalej HTS). HTS był programem wspomagającym działania wojskowo-cywilne w Iraku oraz Afganistanie. Głównym celem HTS było dostarczanie informacji o lokalnych strukturach społecznych, uwarunkowaniach historyczno-politycznych i kulturowych, wspomaganie komunikacji z miejscową ludnością, pozyskiwanie sympatyków nowego systemu społecznego, ideologiczne zwalczanie opozycji, itd. Pomysłodawcami HTS byli Montgomery McFate i Andrea Jackson. Program HTS był asygnowany przez: a) Commission on Anthropology's Engagement; b) Security and Intelligence Communities; c) American Anthropological Association Executive Board. W pierwszej fazie realizacji programu brało udział 75 specjalistów pracujących w pięciu sekcjach; budżet HTS wynosił odpowiednio po 2,75 miliona dolarów dla działań w Iraku i Afganistanie.

WOJNA ASYMETRYCZNA HYBRYDOWA

Przykładem wojny antropologicznej jest konflikt na wschodzie Ukrainy w obwodzie Donieckim i Ługańskim. Oficjalnie konflikt ten rozpoczął się w kwietniu 2014 roku zbrojnym wystąpieniem separatystów. Jednakże antropologiczna infiltracja ukraińskich struktur społecznych miała miejsce znacznie wcześniej. W taktyce AAW zastosowanej na Ukrainie jako jedną z głównych strategii przyjęto dychotomiczną strukturę dyskursu *naród: „my oni” – język o elemencie interferencyjnym: tożsamość – wspólnota historyczna – lojalność względem wspólnoty*¹⁰.

MILITARNE PROJEKTY ANTROPOLOGICZNE¹¹

Znanym i wzbudzającym nadal kontrowersje jest wojskowy projekt antropologicznym o kryptonimie Camelot (ang. Camelot Project, dalej CP).

⁹ Zob. R. Boroch, *Wywiad antropologiczny – przyczynek do antropologii stosowanej*, „Bezpieczeństwo. Obronność. Socjologia”, Wojskowe Biuro Badań Społecznych, 2016. Nr 1, t. 5, s. 5–18.

¹⁰ Kwestie wojny asymetrycznej hybrydowej pomijam.

¹¹ *The Rise and Fall of Project Camelot. Studies in the Relationship between Social Science and Practical Politics*, I.L. Horowitz (red.), Cambridge 1967.

Główne założenia CP to możliwość opracowania: (1) uniwersalnego modelu społecznego możliwego do praktycznego zastosowania w krajach Ameryki Łacińskiej; (2) faktyczne wspieranie polityczne i ekonomiczne zaprzyjaźnionych krajów Ameryki Łopacińskiej; (3) zwalczanie zbrojnej opozycji przy wykorzystaniu wojska Stanów Zjednoczonych; (4) realna ocena stabilności struktur społecznych pod kątem wybuchu wojny domowej. CP był finansowany przez Army Research Office; zaś realizowany przez biuro Special Operations Research Office na Uniwersytecie Waszyngtona (Stany Zjednoczone).

ZAKOŃCZENIE

Zagadnienia poruszone w niniejszym artykule nie wyczerpują w pełni problematyki AAW, lecz jedynie ową problematykę zarysowują, przyczyniając się, być może, do poszerzenia dyskusji z uwzględnieniem problemów bezpieczeństwa kulturowego oraz zwrócenia uwagi na łatwość wpływania na opinię publiczną przez specjalistów AAW. Przykładem są tu m.in. zideologizowane dyskusje akademickie, które są podatnym gruntem bezpośrednich lub pośrednich presji. W przypadku działań w ramach AAW na środowiska akademickie głównym celem staje się kapitał ludzki. Kapitał ludzki jest przez specjalistów AAW rozumiany jako różnica między zdolnością wytwórczą oraz potencjałem wytwórczym. Potencjał wytwórczy jest zawsze wyższy niż zdolność wytwórcza, dlatego w przypadku AAW celem jest spowodowanie wzrostu znaczenia zdolności wytwórczej nad potencjałem wytwórczym; głównie dlatego, że zdolność wytwórcza jest obserwowalna i mierzalna oraz możliwa do kontrolowania i ukierunkowywania. Zdolność wytwórcza nie osiągnie satysfakcjonującego wzrostu innowacyjności i kreatywności w przypadku zmuszenia przeciwnika do zastosowania na tym polu rygorystycznego zarządzania kontrolującego. Potencjał wytwórczy natomiast jest samoistny, uzależniony od indywidualnych walorów człowieka takich jak np. kreatywność i inwencja, które nie dają się kontrolować np. administracyjnie.

BIBLIOGRAFIA:

1. Boroch R., *Kultura w systematyce Alfreda L. Kroebera i Clyde Kluckhohna*, Warszawa 2013.
2. Boroch R., *Wywiad antropologiczny – przyczynek do antropologii stosowanej*, „Bezpieczeństwo. Obronność. Socjologia”, Wojskowe Biuro Badań Społecznych, 2016, Nr 1, t. 5, s. 5–18.

3. Gąsior G., *Oświata jako element walki politycznej : działalność stowarzyszenia Slezská Matice osvěty lidové na Zaolziu w okresie I Republiki Czesosłowackiej* [w:] *Język- Szkoła- Przestrzeń jako determinanty rozwoju kultury Śląska Cieszyńskiego/Jazyk – škola – prostor jako determinanty kulturního vývoje Těšínského Slezska*, M. Bogus (red.), Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2012, s. 180–203.
4. Kowalski W. M., *Antropolodzy na wojnie. O „brudnej” użyteczności nauk społecznych*, Warszawa 2015.
5. Nowicka E., *Świat człowieka – świat kultury*, wydanie nowe, Warszawa 2006.
6. *The Rise and Fall of Project Camelot. Studies in the Relationship between Social Science and Practical Politics*, I.L. Horowitz (red.), Cambridge 1967.
7. Zinkevičius Z., *The History of the Lithuanian Language*, przeł. R. Plioplys, Wilno 1998.

CITE THIS ARTICLE AS:

R. Boroch, *Agresja-wojna antropologiczna a nauki o kulturze – wielkie tematy kulturoznawstwa na marginesie krytycznej analizy dyskursu*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, 2016, no 22, p. 81-94.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2016 University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow